

Література:

1. Гаджиев К.С. Введение в политическую науку. – М., 1998.
2. Методология и методы политического анализа. – Минск, 2007.
3. Политология: Политическая теория, политические технологии: Учебник для вузов / А.И.Соловьев. – М., 2005.
4. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П.Горбатенко; За ред. Ю.С.Шемшученка, В.Д.Бабкіна, В.П.Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. — К., 2004.
5. Політологія: Підруч. для студ. вузів / За ред. О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка. — К., 2006.
6. Теоретичні та методологічні проблеми політологічних досліджень: Навч. посіб. – Чернівці, 2005.
7. Філософія політики. Підручник / Авт.-упорядник: В.П.Андрущенко. – К., 2003.

Зеленько Г.І.,

*доктор політичних наук,
провідний науковий співробітник відділу
теоретичних і прикладних проблем політології
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
імені І.Ф. Кураса НАН України,*

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ОФОРМЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ

Робота по створенню політичної партії є одним із напрямків політичного менеджменту, оскільки партія є основним артикулятором і носієм суспільних інтересів. Політична партія – єдиний інститут з-поміж наявних інститутів громадянського суспільства, який формується виключно задля здобуття політичної влади. Але для того, щоб досягти цієї мети, політична партія повинна виконати низку важливих умов, які забезпечили б її успіх на виборах: залучення у свої ряди членів-ентузіастів та відданих лідерів; продукування практичних інноваційних ідей, які б зацікавили значну кількість громадян країни; створення чіткої внутрішньої організації з належним рівнем дисципліни тощо (1). Для України ця проблема актуалізується ще й тим, що відповідно до чинного виборчого законодавства політичні партії визнано єдиними суб'єктами виборчого процесу.

Створити повноцінну партію – означає провести успішну виборчу кампанію, спонукавши значну кількість населення проголосувати за неї (8). Процес створення політичної партії включає дві сторони: перша – формальна, яка вимагає прийняття партією статуту, програми, формування внутріпартійних підрозділів. Друга включає забезпечення функціональних моментів, без яких партія не здатна артикулювати суспільні інтереси: сформувати партійну ідеологію, яка б спонукала громадян добровільно і свідомо вступати в її ряди і брати участь у її діяльності; налагодити постійну роботу первинних партійних осередків; забезпечити стабільність партійних структур; забезпечити стабільне фінансування партії.

Отже, формальні кроки при створенні політичної партії включають вироблення статуту, програми, формування первинних організацій, горизонтальної і вертикальної партійної інфраструктури. Тобто слід виконати усі формальні умови, необхідні для реєстрації партії. Одним з перших і основних завдань політичної партії є складання статуту. Як правило, процес написання статуту політичної партії передбачає численні внутрішньопартійні (на рівні керівництва партії) дискусії з приводу філософії та мети партії, внутрішньої організації і структури, форм і способів прийняття внутрішньопартійних рішень.

Статут політичної партії визначає право на членство; окреслює погляди керівництва та пояснює методи добору керівників, принципи їх ротації; описує стосунки між різними структурами партії загальнодержавного, регіонального та місцевого рівнів; подає перелік постійних комісій чи робочих груп із важливих питань, порядок їх формування тощо.

Інститут членства у політичній партії є доволі стандартним у всіх країнах світу. Зазвичай членство у політичній партії можуть мати громадяни держави, які мають право голосу на виборах. Одночасно один громадянин може перебувати лише в одній політичній партії. Як правило, законодавством встановлюються обмеження на членство у політичній партії для деяких категорій населення. Найчастіше членами політичних партій не можуть бути судді, працівники внутрішніх справ, військовослужбовці, співробітники спецслужб. На час перебування на зазначених посадах представники цих професій призупиняють членство у політичній партії.

Членство у політичній партії має фіксований характер. Умовою вступу громадянина до політичної партії є його особиста заява про бажання стати членом партії, подана до статутного органу політичної партії. Форма фіксації членства у політичній партії, як зазначалося, визначається статутом. Створення і діяльність структурних осередків політичних партій в органах виконавчої і судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях зазвичай не дозволяється.

Програма політичної партії містить ідеологічні засади функціонування політичної партії, те, задля чого вона створюється. Тому у програмі політичної партії чітко зазначається мета партії, форми роботи тощо. Процес вироблення програми партії пов'язаний із необхідністю формування партійної ідеології, яка є своєрідним відображенням уявлень певної категорії виборців про призначення і характер цієї партії (блоку), яка повинна спонукати їх стати членом партії і брати участь у її діяльності. Партійна ідеологія включає в себе не лише чітко виписане в програмі бачення майбутнього країни, а й конкретні кроки партії, спрямовані на досягнення мети, окреслено позицію партії з актуальних для суспільства питань. Структура партійної ідеології повинна вміщувати: системоутворюючу ідею, момент сили і образ ворога (6). Сукупність перерахованих компонентів утворює той ідеологічний комплекс, який спонукає громадян приєднатися до партії.

Системоутворююча ідея – це позиція партії щодо найбільш хвилюючих для суспільства питань, які до того ж мають стратегічне для держави значення. Для того, щоб бути працездатною, системоутворююча ідея повинна відповідати певному стереотипу масової свідомості; для України такими стереотипами може бути єдина незалежна держава, високий рівень життя, процвітаюче сільське господарство, подолання корупції тощо.

Момент сили є одним з найважливіших спонукальних мотивів приєднання громадян до партії, яка артикулює ту чи іншу ідею. Це складова партійної ідеології, яка окреслює конкретні кроки партії по реалізації власної програми, і відповідно вирішенні найбільш актуальних для громадян проблем.

„Образ ворога” органічно доповнює момент сили і передбачає чітке окреслення перешкод, які стають на заваді досягненню мети партії і виглядає на кшталт: „...на шляху до поставленої мети стає на заваді певна сила (особа), тому партія прагне ротації, зміни, реформ ... і т.ін.” (6). При цьому слід пам'ятати, що системоутворююча ідея буде ефективною лише

за умови, що вона дозволяє кожному потенційному члену партії відчувати себе до певної міри причетним до боротьби „за світле майбутнє”.

Не менш важливою складовою формування політичної партії є формування **позитивного іміджу її лідера**. Інколи саме лідер може успішно замінити системоутворюючу ідею. Така особливість формування політичних партій характерна для пострадянських країн, де переважна більшість політичних партій створювалася „під конкретного лідера”. Більшість українських партій є партіями, створеними саме під конкретного лідера. За невиразної партійної ідеології на посади керівників партій часто призначаються впливові політики. Саме так відбувалося із Партією Регіонів, коли її головою було обрано тодішнього прем'єра В.Януковича, з Народною-Аграрною партією (нині Блок Литвина), Блоком Юлії Тимошенко, блоком Костенка-Плюща та ін.

Важливим системоутворюючим компонентом партійної ідеології є **політична позиція партії** - положення які розкривають ставлення партії до поточних проблем і процесів. У політичній позиції партії припустима певна гнучкість: в залежності від ситуації партія може її змінювати, причому інколи на прямо протилежну. Але неприпустима позиція, яка руйнує системоутворюючу ідею і позитивний образ лідера. У такому разі партія виглядає в очах прихильників невпевненою. З психологічної точки зору невизначена позиція політичної партії є значно гіршим засобом збереження партії, ніж категорична позитивна, а згодом і категорична негативна відповідь з одного й того ж питання.

Після визначення базових засад партійної ідеології ініціатори створення політичної партії повинні забезпечити канали донесення до потенційних виборців її положень. Відтак виникає потреба формування вертикальної та горизонтальної структури партії.

Організація роботи з членами і прихильниками партії. З формальної точки зору усіх громадян по відношенню до партії поділяють на три категорії: 1) члени партії, 2) співчуваючі, громадяни, які не є членами партії, але підтримують її на виборах, інколи й фінансово, 3) громадяни, які нейтрально або негативно ставляться до партії. Члени ж партії поділяються на дві категорії: партійні функціонери і партійні активісти. Саме ці групи відіграють вирішальну роль у повсякденній роботі партійної організації. Тому створити дієздатну партію чи первинну організацію в регіоні означає правильно задіяти функціонерів та активістів партії.

Партійні функціонери – члени партії, які працюють в партії на професійній основі. Політична діяльність для них – основне заняття, а інколи й головне джерело прибутку. Як правило, функціонерами є представники партії у владі, керівники регіональних і місцевих осередків та провідні співробітники апарату. Передусім це стосується країн, де парламентські партії безпосередньо формують уряд і виконавчу вертикаль в цілому. У такому разі представником виконавчої влади на регіональному чи локальному рівні стає, як правило, лідер місцевого осередку правлячої партії. Партія вважається присутньою на території лише тоді, коли має на ній хоча б одного свого функціонера.

Інколи партія спрямовує свої зусилля на створення мережі функціонерів опосередковано застосовуючи примус або своєрідний підкуп. Найчастіше це стосується правлячих партій у пострадянському розумінні „партія влади” або партій, які близькі до влади і мають достатні матеріальні ресурси. У першому випадку партійний функціонер, він же чиновник високого рангу, призначає підпорядкованих йому співробітників партійними функціонерами нижчого рівня, завдяки чому створюється видимість наявності місцевих осередків у всіх регіонах країни. У другому випадку партійними функціонерами стають громадяни, які спокусилися наданими або обіцяними матеріальними вигодами. І у першому, і у другому випадку партійними функціонерами часто стають люди, які не є переконаними прихильниками партії, або ж не користуються належним авторитетом серед населення даної місцевості. В такий спосіб в короткі строки можна створити мережу партійних функціонерів по всій країні, але ефективність їх роботи буде незначною. Лише матеріальних стимулів чи адміністративних важелів недостатньо для створення ефективної політичної партії. Як правило, найбільш ефективно працюють партійні функціонери, орієнтовані на політичну

кар'єру. Функціонери, які суміщають адміністративну, виробничу чи іншу діяльність з політичною, або ті, які працюють лише за зарплату не завжди надійні і достатньо активні. Ініціатори створення партії і партійних організацій, які не розуміють цього, рано чи пізно стикнуться з тим, що найкращі партійні робітники почнуть залишати їх організацію і переходити до інших. Наприклад, так сталося з Народно-демократичною партією України, коли цілі підрозділи партії почали переходити в партію Регіони України.

Мережа партійних функціонерів може формуватися у такі способи:

1. *Функціонери призначаються із співробітників базових організацій, які контролюються керівництвом партії.* Це можуть бути адміністративні або виробничі структури, на які має вплив певна партія через особисті, неполітичні контакти. Такий підхід є найбільш простим з точки зору швидкості утворення партійних осередків на місцях. Водночас недоліки полягають у тому, що функціонери не є професіоналами у сфері публічної політики і часто не мають до неї ніякої схильності. Тому замість партії утворюється суто бюрократична структура, недоліки якої, як правило, виявляються під час виборчої кампанії.

2. *Створення мережі партійних функціонерів через залучення до партії наявних в регіонах публічних політиків чи залучення до публічної політики нових людей через систему особистих зв'язків керівництва організації.* Цей спосіб значно триваліший, ніж попередній: кожного з потенційних керівників місцевих осередків виявляють через особисті контакти і домовляються з ними в індивідуальному порядку. Крім того, ці функціонери часто виявляються надто незалежними, а значить некерованими. Але з точки зору ефективності роботи з активістами і прихильниками партії, а також задля проведення виборчої кампанії в регіонах такий шлях є найбільш ефективним.

3. *Партія створюється шляхом злиття кількох існуючих суспільно-політичних організацій.* Цей підхід дає можливість швидко сформувати мережу функціонерів, які мають необхідну мотивацію і досвід публічної політики. Але при цьому неминуче зіткнення амбіцій функціонерів, які прийшли у нову партію з різних структур. Тут лідеру партії слід проявити жорсткість і визначитися з тим, яка зі складових частин приймається як базова в тому чи іншому регіоні і готуватися до конфліктів, які породить таке рішення. Вважається, що криза росту неминуча для партії. Тому краще кризу, яка супроводжуватиметься з'ясуванням внутрішньопартійних стосунків краще спровокувати і пережити якомога раніше, не відкладаючи це на передвиборчий період, що безумовно здатне „знівелювати” репутацію партії.

У повсякденному ж житті при створенні партійних осередків відбувається комбінування усіх трьох підходів одночасно. Проте при формуванні партійних осередків уникнути конфліктів рідко кому вдається. Тому важливо пильнувати і не допустити критичну масу невдоволених кадровими рішеннями, що здатне призвести до бюрократичного переродження партії або попросту її розвалу.

Активісти – це члени партії, які працюють переважно на громадських засадах, а у виборчий період, як правило, активісти безпосередньо працюють на вибори – агітаторами, довіреними особами, керівниками виборчих штабів, членами виборчих комісій нерідко за окрему плату. На відміну від функціонерів, яких потрібно знайти і організувати в структуру, потенційні активісти в регіонах присутні з самого початку, якщо партія є носієм певної ідеології. Активісти одразу виявляють себе як тільки партія заявить про себе у цьому регіоні. Слід пам'ятати, що активісти – це члени партії, які поділяють насамперед ідеологію партії, матеріальні питання для них є вторинними. Завдяки притоку у партію активістів вона отримує могутній ресурс для проведення виборчої кампанії і є повноцінною виборчою машиною. Тому робота з активістами – вирішальна ділянка партійної роботи. Як правило, потенційні активісти виявляються на масових заходах, які проводить партія, а також через її громадські приймальні. Активісту потрібно доручити конкретну роботу, бажано не надто обтяжливу: поширення матеріалів партії за місцем проживання активіста, розклейку листівок

про партійний захід тощо. Якщо після виконання такої роботи активіст продовжує брати участь в роботі партії, можна вважати, що він зафіксований.

При цьому „розігрів” активістів повинен здійснюватися постійно, а не лише у період виборчої кампанії. Активіст повинен відчувати постійне доброзичливе ставлення з боку керівництва партії; бачити, що його роботу цінують, до його думки прислуховуються і виявляють інтерес; рахуються з ним при прийнятті рішень з різноманітних аспектів партійної політики.

Часто політичні партії намагаються розкрутити власний імідж лише через ЗМІ, а не через формування широкої сітки активістів. Відтак у разі, коли організація не має достатньо чисельного і добре підготованого активу, на виборах його з успіхом може замінити PR-агентство. Водночас така перемога може бути „пірровою”, оскільки така партія найчастіше віртуальна, а її попадання в парламент може бути одноразовим. Подібною тактикою на парламентських виборах 2002 р. скористалася Команда озимого покоління (КОПи), яка в короткий термін „розкрутила” власний бренд до 2%, все ж до парламенту не потрапила, у 2006 р. партія „Віче” на чолі з І.Богословською, „Пора” на чолі з В.Каськівим та ін.

Прихильники партії – це громадяни, які голосували за партію, її кандидата і зафіксували доброзичливе ставлення до партії у будь-якій формі (наприклад, підписалися в підтримку тієї чи іншої партійної ініціативи).

Інколи партія у міжвиборчий період обмежується роботою з членами партії, забуваючи про прихильників, що є помилковим. Адже, кількість прихильників партії як правило, вдвічі-втричі перевищує кількість її членів і випускати їх з поля зору під час партбудівництва неприпустимо. Тому постійне виявлення і фіксація прихильників є одним із основних завдань партійної організації. Контакт з виявленими прихильниками не повинен перериватися. До кожного з виявлених прихильників слід звернутися кілька разів: запросити на збори, написати листа, запропонувати заповнити анкету тощо. Наявність певної кількості функціонерів та активістів вимагає створення відповідної партійної структури.

Партійна структура. Партійну структуру утворюють члени партії і будується вона за територіальною ознакою як сітка регіональних і місцевих осередків. Групи активістів і члени партії об'єднуються у первинні організації. Якщо кількість членів осередку незначна, а територія відповідного місцевого утворення невелика, члени партії можуть входити в її місцеве (регіональне) відділення, яке у цьому випадку відіграє роль первинної організації. На вищих рівнях партійної структури створюються партійні відділення: місцеві (міські і районні), регіональні і, нарешті, партійний центр. Відповідно усі ці рівні утворюють загальнонаціональну партійну структуру. Водночас партійна структура не обмежується лише створенням партійних осередків різних рівнів. Чи не найбільш ефективною формою популяризації партійної ідеології є агітація в трудових колективах, навіть незважаючи на обмеження створення первинних структур у трудових колективах. Тому для політичної партії важливо мати, окрім партійних організаторів на місцях, таких же організаторів і в трудових колективах. Виявляти і залучати до партійної роботи вже реальних прихильників в трудових колективах значно легше, ніж при обслуговуванні території. З формальної ж точки зору група активістів і прихильників партії в трудових колективах прив'язується до територіальної організації, на території якої знаходиться відповідне підприємство.

Створену партійну структуру необхідно постійно підтримувати в робочому стані, нарощувати і укріплювати, інакше в ній буде відбуватися відтік активістів і з часом вона стане недієздатною. Основною формою підтримання працездатності і постійного контакту з виборцями є робота по реалізації партійних проектів, які, як правило, розробляються вищестоящими партійними структурами з урахуванням специфіки регіону. Для реалізації партійних проектів і ведення виборчої кампанії політичній партії необхідно підтримувати струнку і розгалужену внутрішню структуру.

Як правило, партія самостійно вирішує які саме внутрішні підрозділи створювати. Важливо, щоб це була працездатна команда з чітким розподілом функцій. Доречно, щоб найближче оточення лідера партії кількісно наближалася до «психологічного числа 7» (6).

Саме така кількість людей, на думку психологів, є найбільш керованою і організованою, здатною працювати однією командою. Універсальна схема включає, як правило:

Універсальна схема побудови партії виглядає так:

- з'їзд (конференція) партії – вищий орган, який вирішує стратегічні для партії питання;
- політрада – постійний діючий орган політичного керівництва, який вирішує питання скликання з'їзду, стратегії партії з окремих позицій;
- виконком (секретаріат) – постійно діючий виконавчий орган, який формує центральний апарат партії і керує його роботою;
- контрольно-ревізійна комісія – виборчий на з'їзді і незалежний від інших керівних інстанцій контрольний орган.
- керівник партії (голова) керує генеруванням стратегічних для партії питань, координує роботу партійного керівництва, представляє партію у відносинах з іншими органами та установами, від імені партії візує документи тощо.
- заступник (заступники) голови партії допомагає голові у виконанні повсякденних обов'язків, координує роботу окремих підрозділів, активність партії в регіонах (7).

Підбір керівників партії та кандидатів від партії на державні керівні посади здійснюється за допомогою певної форми прямих та непрямих виборів. Делегатів на національний з'їзд обирають члени партії місцевого чи обласного рівнів. Щоб запобігти домінуванню в партії однієї особи або обмеженого кола осіб, статuti деяких партій висувають умов на заміщення посади лідера партії протягом обмеженого періоду.

Окрім перерахованих складових політичної партії на центральному рівні створюється офіс партії, який забезпечує поточну роботу партії і включає наступні підрозділи:

- **Організаційний відділ** забезпечує формування бази даних членів партії, координує їх діяльність; забезпечує регіональні структури агітаційними матеріалами; організовує масові заходи – конференції, планові збори, мітинги, пікети, концерти тощо; розробляє стратегію залучення нових членів; організовує зустрічі відомих членів і прихильників партії з виборцями; здійснює відбір, підготовку і навчання кадрів для політичної і партійної роботи; організація сітки громадських приймалень; супроводжує політичні проекти тощо.
- **Прес-служба партії** відповідає за роботу із ЗМІ; проводить партійні прес-конференції; здійснює моніторинг преси; відповідає за написання заяв, текстів виступів партійних лідерів;
- **Інформаційно-аналітичний відділ** проводить самостійно або замовляє відповідним службам проведення соціологічних опитувань; аналізує діяльність партій-конкурентів; аналізує виборчі округи і їх специфіку; проводить фокус-групи;
- **Юридичний відділ** відповідає за роботу із ЦВК; забезпечує реєстрацію партії як суб'єкта виборчого процесу; відповідає за юридичне оформлення документації; юридично супроводжує діяльність партії;
- **Рекламно-агітаційний відділ** розробляє макети агітаційних матеріалів (плакатів, листівок); замовляє ролики, кліпи, сюжети про партію у ЗМІ. Шукає інформаційні приводи тощо;
- **Фінансовий відділ** відповідає за фінансовий бік діяльності партії; займається поповненням партійних рахунків.
- **Служба регіонів** складає графік відвідувань регіонів керівництвом партії, координує перебування лідерів у регіонах, забезпечує супровід лідерів у поїздках регіонами.

Перераховані внутрішньопартійні підрозділи можуть укрупнюватися або подрібнюватися з огляду на інтенсивність діяльності політичної партії. Якщо партія надто чисельна аналогічні внутріпартійні підрозділи можуть створюватися і у регіонах. Зазвичай у передвиборчий період чисельність осіб і внутріпартійних підрозділів збільшується. Для ефективної роботи внутріпартійних підрозділів запроваджується система внутріпартійної звітності, коли співробітники звітують перед керівниками відповідних партійних підрозділів за проведену роботу за певний період часу.

Моніторинг ефективності партійної структури. Для того, щоб діяльність партії була ефективною, необхідно створити в межах партії чітку систему моніторингу її

діяльності. Проте партійна робота важко піддається формалізованому контролю – як будь-який процес, до якого задіяний „людський фактор”. Тому ряд критеріїв, за яким оцінюється діяльність партії носить неформальний характер. Основні параметри наступні: дієздатність відділення (наскільки ефективно може організація брати участь у виборах і політичних проектах); стабільність відділення (рівень конфліктності всередині організації); лояльність відділення (наскільки керівництво відчиняється вказівкам партійного центру).

Якщо партійну організацію можна високо оцінити за усіма трьома параметрами, то вона завжди буде користуватися політичним впливом і буде хорошою опорою партії при проведенні виборчих кампаній.

Серед перерахованих критеріїв універсальним є перший – якість участі партійної організації (відділення) в загальнопартійних виборчих кампаніях і політичних проектах. Він вичерпно засвідчує не лише дієздатність організації, але й її стабільність та лояльність. Але цей критерій важко піддається формалізації: не завжди можна врахувати, яка частина успіхів організації на виборах обумовлена її власною діяльністю, а яка – централізованою агітацією, що проводиться вищестоящим партійним керівництвом. Водночас усі ці чинники не є абсолютними. Завжди слід враховувати чинник „специфіки регіону”. Організація може тривалий час демонструвати високі показники, але неочікувано провалитися по головному показнику: результативність виборів (2). Причини можуть бути різними, але як правило, в таких випадках партійні функціонери успішно імітували активність перед центральним апаратом, реальна ж робота не велася. Водночас при оцінці ефективності роботи первинних організацій партії не слід перебільшувати роль кількісних показників – кількість членів, реалізованих проектів. Нехтувати такими показниками, звичайно ж не варто, але надмірна увага до формальних критеріїв оцінки їх діяльності може переорієнтувати останніх лише на досягнення зовнішніх ознак замість змістовної роботи.

Напрямки діяльності політичної партії. Однією з основних форм популяризації партійних ідей на місцях вважається робота **громадських приймалень**. Їх доцільно створювати у всіх регіонах, навіть там, де партія не користується особливою популярністю, а в міру можливості й у районних центрах. Роль громадських приймалень полягає у вербуванні активістів і наданні конкретної допомоги (порад, консультацій) громадянам з приводу питань, які їх хвилюють. Координати приймалень повинні постійно повідомлятися через місцеві ЗМІ. Якщо партія має представників у представницьких органах влади, доцільно об'єднати депутатські і партійні приймальні, або ж тісно координувати їх діяльність. Методологія роботи приймалень чітко продумується і обробляється, інакше вони перетворюються у пункти невідкладної допомоги громадянам з побутових питань і не зможуть повноцінно займатися питаннями вербовки активістів.

Поряд зі створенням громадських приймалень політична партія забезпечує роботу й по інших напрямках, які не лежать у площині безпосередніх контактів з виборцями і включає:

Агітаційно-рекламний напрям роботи партії включає наступні завдання: розробка позицій, заяв, звернень і пропозицій партійної організації з актуальних питань; інформаційних карт (медіа-карт) регіону і муніципальних утворень, які входять до його складу; моніторинг регіональних ЗМІ; аналіз регіонального ринку рекламних та PR-агенцій; розробка, випуск і розміщення прямої реклами в ЗМІ; підготовка і реалізація програми непрямої реклами в ЗМІ; підготовка і випуск продукції зовнішньої реклами і поширюваних агітаційних матеріалів; випуск інформаційних бюлетенем регіональної організації; створення Інтернет-сайту організації; підтримка політичних проектів організації в частині агітаційно-рекламного забезпечення.

У поточній роботі часто роль даного напрямку часто поступається оргмасовому. Зокрема, пряма реклама в ЗМІ обмежується оголошеннями про партійні заходи і координатами громадських приймалень. Непряма реклама в основному обробляє інформаційні приводи, які створюються партійні заходи тощо. Але не варто надто захоплюватися агітацією через ЗМІ на шкоду оргмасовому напрямку, якщо така агітація не є

складовою певного політичного проекту. У міжвиборчий період більшість завдань цього напрямку вирішує прес-служба.

Інформаційно-аналітичний напрям розробляє паспорти регіонів, регіональних партійних утворень і виборчих округів; здійснює моніторинг діяльності виконавчої і представницької влади в регіоні, соціологічний моніторинг; готує аналітичні довідки з основних проблем регіону; відслідковує і документує дії політичних організацій і впливових політиків регіону (політичний моніторинг); готує необхідну інформацію за завданням керівництва регіональної організації; складає перелік діючих на території регіону соціологічних служб; здійснює інформаційно-аналітичні проекти регіональної організації.

Паспорт регіону вміщує загальну характеристику регіону (розмір території, адміністративно-територіальний поділ, населені пункти, природні ресурси, основні галузі економіки); соціально-демографічний склад і професійну структуру населення, кількість виборців; перелік основних промислових і сільськогосподарських підприємств, організацій, навчальних закладів, організацій наукового і культурного профілю і медичних закладів; статистичні дані по регіону: зайнятість, рівень життя, соціальна захищеність, освіта, охорона здоров'я, культура, рівень злочинності, екологія; адміністрація і депутати усіх рівнів; система транспорту і зв'язку; електоральна історія регіону.

В залежності від завдань, які вирішує партія, об'єм інформації в паспортах може бути розширеним. Інформація, яка міститься у паспортах повинна постійно оновлюватися. Для стандартизації роботи центральному органу партії варто розробити і затвердити їх єдину форму паспорту регіону (3).

Планування діяльності партійної організації. Партбудівництво може бути реалізованим лише як плановий процес. Відсутність єдиного і добре продуманого плану роботи призведе до того, що більша частина зусиль партії буде витрачена на другорядні цілі. План роботи партійної організації створюється на рік і передбачає щоквартальну деталізацію і коригування. В кожному напрямку вказуються заходи, які забезпечують виконання конкретних завдань, відповідального за ці заходи співробітника апарату, терміни заходів і їх кошторис. Якщо партія не має достатніх ресурсів для проведення необхідних заходів, їх доцільно розділити на першочергові і другорядні, однак останні слід також включити в план з відміткою „у міру можливості”. Тоді з плану одразу буде видно вузькі місця в діяльності організації і буде зрозуміло, куди спрямовувати ресурси у разі їх появи. Програму роботи з активістами і прихильниками, а також програму опосередкованої реклами доцільно оформити у вигляді окремого документа. Аналогічним чином оформлюються і політичні проекти, які організація реалізує.

З огляду на необхідність досягнення високого рівня ефективності політичної партії, не слід нехтувати механізмами врахування думки місцевих організацій, розширенням кола суб'єктів прийняття рішень тощо.

Політичні партії діють в складному політичному середовищі, змушені витримувати напружену політичну конкуренцію. Тому партії повинні запропонувати громадянам певний шлях вирішення проблем, які їх турбують. Щоб запропонувати суспільству прийнятні шляхи вирішення їх проблем, слід наявні проблеми вивчити і переконати суспільство, що саме „рецепт від політичної партії – це ліки, які дозволять позбутися хвороби”. Тому політична партія повинна орієнтуватися на вивчення середовища, в якому вона діє, не забуваючи при цьому оцінювати власні дії. Задля цього партія має вирішувати низку завдань: збір та активне опрацювання інформації про зовнішнє середовище і дії конкурентів, розробка власної стратегії і тактики, оцінка ефективності власної діяльності (4).

Адекватна оцінка зовнішнього середовища, а відтак планування діяльності передбачає збір *інформації на політико-правовому напрямі*: аналіз нормативно-правової бази, яка визначає діяльність партії, динаміка правотворчості; створення „лобістської карти”: групи/партії, які інтереси вони лобіюють; збір та аналіз інформації про діяльність конкуруючих партій, які діють на певній території, їх сила, впливовість, зв'язки, ключові політичні фігури, їх дії, контактна інформація щодо них; динаміка відносин громадян –

влада, індекс корупції, рівень підтримки громадянами конкретних посадових осіб; структура, афілейованість ЗМІ, контактна інформація щодо них; дії органів влади у звітний період, чим вирізняються конкретні персони, контактна інформація щодо них;

Збір інформації повинен відбуватися як на національному, так і регіональному та місцевому рівнях. Це обумовлюється специфікою партії як особливого соціального інституту, який має боротися за владу у всій країні. Велику роль при створенні ефективної політичної партії має швидкість проходження сигналу та обізнаність партійного керівництва з реальними, а не уявними проблемами на місцях. Це дозволяє партії розробити більш адекватну формулу спілкування з виборцями, залучити ширші кола симпатиків, які можуть віддати їй свої голоси на виборах.

Основними способами отримання партією інформації є: моніторинг відкритих джерел (близько 85% інформації): контент-аналіз ЗМІ, Інтернет-джерел, збір статичної інформації, аналітичні матеріали різних центрів, інформація, отримана під час проведення публічних заходів, бліц-інтерв'ю з поінформованими в конкретній сфері суб'єктами; „інформація з поля” – спілкування з журналістами, представниками істеблішменту, бізнесу, третього сектору, інформація з регіонів, громадських приймалень партії; експертна інформація – інтерв'ю з експертами, замовлення досліджень певної тематики; соціологічна інформація – замовлення або використання соціологічних досліджень; спеціальна інформація – різні внутрішня інформація.

Важливо лише, щоб інформація була отримана законним шляхом. Інформація зберігається централізовано, в базі даних, яка періодично поповнюється. Зібрана база даних є сировиною для короткострокового і довгострокового аналізу та прогнозів, а також внутрішньої оцінки ефективності власних кроків. Також на її основі приймаються відповідні внутріпартійні рішення.

Діяльність партії по залученню нових членів. Навіть найбільш організована і успішна політична партія повинна дбати про своє майбутнє, адже, джерелом її існування є її члени. Тому кожна партія матиме кращі успіхи у виконанні свого стратегічного плану та обранні своїх кандидатів до представницьких органів і відповідно інших органів державної влади за умови розширення свого членства. Члени партії є найвагомішим ресурсом політичної партії, оскільки, окрім іншого, вони вкладають у проведення виборчих кампаній гроші, ідеї, енергію, здібності та приносять голоси партії. Задля цього одним із основних напрямків роботи партії має бути робота, спрямована на збільшення кількості прихильників партії і, якщо партія масова, її членів (5). Світова партійна практика налічує ряд методів залучення нових членів, перспективність і ефективність яких залежить від ресурсів партії та конкретної ситуації. У будь-якому разі, якщо партія дійсно потребує нових членів, то вона змушена буде розробити план залучення із бюджетом, датами та цілями.

Робота по залученню нових членів спрямовується на громадян, які голосують за цю партію або її членів, симпатизують її стратегічному курсу, але не є її членами. Їх ідентифікація є першим кроком по залученню нових членів. До кожного потенційного члена найчастіше звертаються персонально, за допомогою листа або по телефону. Прохання стати членом підписується головою партії і має містити конверт із зворотною адресою і анкету на членство. Добре додати брошуру чи буклет, який би містив додаткову інформацію про партію. План залучення нових членів має передбачати додаткові контакти у випадку, якщо відповідь не надходить протягом двох тижнів. Додатковий контакт теж може відбутися за допомогою листа, персонально або по телефону. Одразу після проведення агітації за вступ до партії ті, хто це робив індивідуально або в команді, повинні зібратися для обговорення й оцінки своєї роботи з партійним організатором, який відповідає за залучення нових членів. Після завершення кампанії або при залученні значної кількості нових членів, як правило, політична партія організовує спеціальний інформаційний захід для нових членів, на якому вони можуть познайомитися з лідерами партії, посадовими особами та між собою.

Окрім безпосередньої агітаційної роботи серед членів партії партійні активісти вдаються до проведення не лише політичних дійств, а й заходів спрямованих на організацію

відпочинку. Часто партії вдаються до спонсорування публічних форумів, які стосуються нагальних місцевих проблем, культурні чи спортивні заходи, які, як правило, збирають велику аудиторію, що в перспективі може привернути пильну увагу зацікавленої аудиторії та надати партії широко оприлюднити свої прагнення. Під час проведення цих заходів можна роздати матеріали партії, в тому числі анкети. Також організатори можуть використати техніку анкетування, в яких люди зазначають свої прізвища та адреси, для наступних візитів до них та знаходження нових членів.

І насамкінець, оцінка менеджерської роботи партії та її апарату, цільового й економного використання ресурсів – справа відповідних партійних органів. Своєрідним способом вимірювання ефективності діяльності партії може бути так звана „мінус-група”: залучена група експертів, до кола завдань якої входить моніторинг діяльності політичної партії „збоку” – висунення пропозицій до керівництва щодо виправлення помилок. Така форма оцінок є своєрідним компромісом між збереженням об’єктивності оцінки і роботою на успіх певної політичної сили.

Крім прикладної аналітичної роботи, спрямованої на оцінку безпосереднього середовища, реагування на зовнішні виклики, партія задля власної ефективності повинна проводити стратегічні розробки, які включають: політологічні, економічні, соціальні дослідження ситуації в країні, стану суспільства чи окремих його сегментів, електоральних уподобань та інших явищ і інститутів, які дозволяють спрогнозувати розвиток суспільства і виробити стратегію проведення виборчої кампанії; розробку програмних документів, розробку документів для внутрішнього та для зовнішнього використання. У розвинених країнах деякі партії мають власні дослідницькі інститути і фонди, які займаються прикладними дослідженнями. Окремий напрям роботи партії складають програми просвіти та політичної освіти. Їх мета – спрямування відповідних зусиль для підтримання єдності лав, забезпечення обізнаності громадян справами партії. Задля цього проводяться періодичні тренінги, курси, зустрічі обміну досвідом. У цьому контексті партії можуть вдаватися до організації заходів „з продовженням” (серійних семінарів, видання серій брошур та буклетів, проведення поетапних акцій).

Отже, партія як інститут, який є носієм певних суспільних інтересів, повинна докласти надзвичайно багато зусиль і залучити велику кількість ресурсів для того, щоб стати парламентською і тим більше правлячою. Формування політичної партії є кропіткою і постійною роботою, яка вимагає багато фізичних і матеріальних ресурсів. Відсутність того чи іншого призводить до перетворення партії у суто номінальний інститут, який існує рідше на папері.

Література

1. Дюверже М. Политические партии. – М., 2002.
2. Ильясов Ф.Н. Политический маркетинг. Искусство побеждать на выборах. – М., 2000.
3. Малкин Е., Сучков Е. Основы избирательных технологий и партийного строительства. – М., 2003.
4. Мейтус Л. Политическая партия: стратегия и управление. – М., 2004.
5. Организация работы первичной партийной ячейки: Методическое пособие. – М., 1995.
6. Побудова ефективної політичної партії. / Упорядники: І.Підлуська, О.Грязнова, В.Замятін. – К., 2003.
7. Политические партии в условиях демократии. – Борнхайм: Фонд Конрада Аденауэра, Сант-Августин, 1995.
8. Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем. - Л., 2004.